

Psiholoģiskās palīdzības prakse sociālo priekšstatu pētījumos par psihiskās veselības aprūpi no 1997. līdz 2017. gadam

*Rolands Bortaščenoks¹, Kristīne Mārtinsone^{2,3},
Elmārs Rancāns^{4,5}, Baiba Purvīce¹*

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

¹ *Doktorantūras nodaļa*

² *Sabiedrības veselības un sociālās labklājības fakultāte*

³ *Veselības psiholoģijas un pedagoģijas katedra*

⁴ *Medicīnas fakultāte*

⁵ *Psihiatrijas un narkoloģijas katedra*

Ievads. Sociālo priekšstatu teorija (SPT) palīdz izprast atsevišķu grupu sociālos priekšstatus (SP), kuri būtiski determinē grupas locekļu sociālo darbību. Šī pētījuma fokusā ir SPT balstītie pētījumi psihiskās veselības aprūpes nozarē dažādās profesionālajās un sociālajās grupās.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Pētījuma mērķis ir noskaidrot, vai un kādu psiholoģiskās palīdzības prakses jautājumu izpētei tiek izmantota SPT psihiskās veselības aprūpes pētījumos. Literatūras pārskats aptver sociālo priekšstatu pētījumus (SPP) no 1997. līdz 2017. gadam. Pārskatā tika iekļauti raksti, kas atbilst šādiem kritērijiem: pētījums veikts psihiskās veselības nozarē, pētījuma teorētiskais pamats balstās SPT, publikācija ir indeksēta datubāzē *Web of Science*. Atbilstošo publikāciju sākotnējā atlase tika veikta, izmantojot Būla operatoru, vai starp atslēgvārdiem angļu valodā (mākslas terapija, māsziņības, psihiatrija, psihoanalīze, psiholoģiskā palīdzība, psiholoģija, psihoterapija, sociālais darbs, veselības aprūpes zinātnes), precizējot datu kopumu divās pakāpēs, sākotnēji ar tēmturi “sociālie priekšstati” un noslēgumā ar tēmturi “psihiskā veselība”. Atbilstoši meklēšanas kritērijiem tika atlasītas 72 publikācijas, no tām tika izslēgtas piecas publikācijas, kas neatbilda iekļaušanas kritērijiem. Iekļaušanas kritērijiem atbilstošie pētījumi tika klasificēti un analizēti atbilstīgi pētījuma mērķim. Publikāciju analīzei tika izmantota kontentanalīzes metode.

Rezultāti. Literatūras pārskata analīzes rezultāti liecina, ka SPP visbiežāk ir saistīti ar kādu konkrētu pētījuma objektu, piemēram, atkarībām, psihisko veselību, psihisko saslimšanu, psihiskās veselības aprūpi, pašnāvību. SP par psiholoģiskās palīdzības praksi psihiskās veselības aprūpes kontekstā ir maz pētīti. Piecos pētījumos objekti bija saistāmi ar psiholoģiskās palīdzības prakses jautājumiem – “Iidzestība”, “psiholoģija”, “psiholoģiskās barjeras”, “prevencija”, “terapeitiskā loma”. Atbilstīgi pētījuma objektam tika identificētas trīs galvenās pētījumu jomas – psihiskās veselības aprūpes organizatoriskie aspekti, psihiskās veselības, psihisko traucējumu (slimību) uztvere, izpratne un psiholoģiskās palīdzības prakses jautājumi. Pētījumu fokusā ir ārsti, medicīnas māsas un citi nozares profesionāļi, pacienti un viņu ģimenes locekļi, aprūpes saņēmēji un sabiedrība kopumā. Biežāk sastopamās tēmas SPP psihiskās veselības aprūpes nozarē ir “depresija”, “pašnāvības”, “psihiatriskās palīdzības reforma”, “psihiskā slimība”, “psihiskie traucējumi”, “psihisko saslimšanu prevencija”, “psihisko traucējumu stigmatizācija”, “psihiskie traucējumi vecumā”, “psihosociālā palīdzība”, “rehabilitācija”, “vielu un procesu atkarības”. Visos pētījumos varēja identificēt pētnieku mērķi – dziļāk izprast konkrētās sociālās grupas, t. sk. atsevišķu profesionāļu grupu attieksmi un izpratni par konkrēto pētījuma objektu.

Secinājumi. SPT psihiskās veselības aprūpē tiek izmantota dažādu profesionālo grupu un psihiskās veselības aprūpes pakalpojumu lietotāju SP izzināšanai par psihiskās veselības aprūpes organizatoriskiem aspektiem, psihiskās veselības, psihisko traucējumu (slimību) uztveri, izpratni un atsevišķiem psiholoģiskās palīdzības prakses elementiem. SPP psihiskās veselības aprūpē ir saistāmi ar pētnieku interesi par konkrētās sociālās grupas, t. sk. nozares profesionāļu attieksmi un izpratni saistībā ar kādu konkrētu objektu. Psihiskās veselības aprūpes profesionāļu SP par psiholoģiskās palīdzības praksi kopumā psihiskās veselības aprūpes kontekstā nav pētīti, un tas iezīmē jaunu pētījumu virzienu.